

مجموعه مقالات همایش بین‌المللی

حداثات و اخلاق

در مکتب اهل بیت (ع) یا فید پر سیره امام رضا (ع)

جلد اول

ارزیابی علمی: کمیته علمی همایش

تدوین و نظارت: دکتر عباس جوارشکیان

ویراستار ادبی: اویس استادی

سرشناسه	کنفرانس بین‌المللی عدالت و اخلاق (نهمین: ۱۳۹۶: مشهد)
عنوان و نام پدیدآور	International Conference on Justice and Ethics (1st: ۲۰۱۷: Mashhad)) مجموعه مقالات همایش بین‌المللی عدالت و اخلاق: در مکتب اهل بیت... برگزارکننده دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد؛ ارزیابی علمی کمیته علمی همایش؛ تدوین و نظارت عباس جوارشکیان؛ ویراستار ادبی اویس استادی.
مشخصات نشر	مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، پژوهشکده مطالعات اسلامی در علوم انسانی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۵۰۷ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۹۹۲۵-۰۱-۰
وضعیت فهرست نویسی: فیبا	
پانداخت	کتابنامه.
موضوع	عدالت -- کنگره‌ها
موضوع	Justice -- Congresses
موضوع	اخلاق -- کنگره‌ها
موضوع	Ethics -- Congresses
شناسه افزوده	جوارشکیان، عباس، ۱۳۴۰ -
شناسه افزوده	استادی، اویس، ویراستار
شناسه افزوده	دانشگاه فردوسی مشهد، پژوهشکده مطالعات اسلامی در علوم انسانی
شناسه افزوده	Ferdowsi University of Mashhad. Institute of Islamic Studies in the Humanities
شناسه افزوده	دانشگاه سی، مشهد، دانشکده الهیات و معارف اسلامی
رده بندی کنگره	۱۳۹۶ / ۱۰۷ / JC۵۷
رده بندی دیویی	۲۰/۰۱۱
شماره کتابشناسی ملی	۵۵۲۹۷۷۷

کمیته علمی نمایش

دکتر محمد رضا آهنگچیان، دکتر محمدرضا ارشادی‌نیا، دکتر سید علی نقوی، دکتر عباس جوارشکیان، دکتر محمدحسن حائری، دکتر سید مرتضی حسینی شاهرودی، داوود حیدری، دکتر جواد رفوی، دکتر زهرا ربیعیان، دکتر عبدالعزیز ساشادینا، دکتر محمد شجاعیان، دکتر غلامحسین عصارزاده، دکتر محمدکاظم علمی، دکتر محمدتقی علم، دکتر مصطفی فقیه اسفندیاری، دکتر جعفر مروارید، دکتر جهانگیر مسعودی، دکتر منصور معتمدی، حجت الاسلام حسن نقی، دکتر مجتبی نوروزی، دکتر سید علیرضا واسعی، دکتر محمدرضا هاشمی، دکتر علی یوسفی

پژوهشکده مطالعات اسلامی در علوم انسانی

کنفرانس بین‌المللی عدالت و اخلاق در جهان معاصر (۱۳۹۶)

ناشر: انتشارات پژوهشکده مطالعات اسلامی در علوم انسانی
برگزارکننده: دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد
چاپ اول ۱۳۹۷/۱۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۲۵-۰۱-۰
چاپ و صحافی: چاپ آدین

تلفن و دورنگار پژوهشکده مطالعات اسلامی در علوم انسانی:
ishm@um.ac.ir - ۰۵۱-۳۸۸۰۴۸۵۰ - ۳۸۸۰۷۳۲۸

فهرست مندرجات

صفحه

عنوان

۹	اصل کلی حسن نیت در اجرای معاهدات بین المللی: ارزش عدالت محور.....
	حمید رضا طوسی
۲۵	جایگاه اخلاق مداری امام رضا (ع) در تعامل با اهل کتاب در مقایسه با زمامداران مقارن ارزش عدالت محور.....
	شهربانه بیری
۴۵	نظریه‌های عدالت در فلسفه سیاسی.....
	محمد شجاعیان
۶۵	عدل الهی از دیدگاه شیعه: راه‌های دعامی و اسماعیلیه.....
	سیده سوزان انجم روز - سارک دشتی
۹۳	نظام چند صدایی در مناظرات امام رضا (ع) با رویکرد نظریه «منطق مکالمه» باختین.....
	سیدمحمد کاظم علوی - جواد رحیمی - زهرا - ستم فر
۱۱۱	آثار کرامت انسانی از دیدگاه امام رضا (ع) در تعاملات اجتماعی با غیرمسلمانان.....
	زهرا زحمتکش - اردشیر اسدیگی
۱۳۳	عدالت محوری اهل بیت (علیهم السلام) در مواجهه با پیروان سایر ادیان.....
	محمد جواد شمس - مریم مرادی
۱۴۵	بررسی تطبیقی نظریه عدالت اجتماعی از نظر رالز و استاد مطهری.....
	زهرا رسولی - جهانگیر مسعودی
۱۶۵	مقایسه عدالت رضوی با عدالت رالزی.....
	حسین توکلی
۱۸۵	جایگاه اخلاق کاربردی در تأمین دادرسی عادلانه از دیدگاه فقه اهل بیت (ع) و آموزه‌های رضوی.....
	محمد مهدی مقدادی
۱۹۹	ارتباط مفهوم عدالت و مقام خلیفه الهی انسان در اندیشه جلال الدین دوانی.....
	الله زارع
۲۱۱	قلمو و الگوی عدالت بین نسلی در اندیشه اهل بیت علیهم السلام.....
	مرتضی مرتضوی کاخکی - سمیه برآینده مقدم
۲۳۱	معیارهای اخلاقی سود عادلانه مادی در فعالیت‌های اقتصادی از دیدگاه قرآن.....

- سید احمد وحدتی شبیری - محمد جواد عنایتی زاد - حسن نقی زاده - جواد ایروانی
 نقش وحی و عقل در گسترش اخلاق اسلامی عدالت..... ۲۴۷
 حسن صادقی
- راهبرد امام علی بن موسی الرضا در برخورد با ادیان بر پایه کتاب التوحید شیخ صدوق..... ۲۶۹
 اردشیر منظمی
- عدالت اخلاق محور در حقوق اسلامی..... ۲۹۳
 علیرضا آبین - خدیجه شیروانی
- حکومت و ارزش های اخلاقی در آموزه های رضوی: نقدی بر لیبرالیسم اخلاقی در باب
 حکومت..... ۳۱۱
 احمد رزمخواه - زهرا رودی
- اخلاق تعامل با مخالفان، عالما موردی: حوزه های مقابله امام رضا (ع) با غلات شیعه..... ۳۲۹
 بی بی حکیمه حسینی - فاطمه صادقی
- عدالت؛ ناکارا در استنباط فقه فخری، عیار رای فقه حکومتی..... ۳۵۱
 علی الهی خراسانی
- کرامت انسانی، مهم ترین اصل اخلاق در سیره اجتماعی در سیره رضوی..... ۳۷۷
 مرتضی رحیمی - سمیه سلیمانی
- بررسی رابطه فلسفه اخلاق در رسیدن به جامعه عادلانه در عصر حاضر «مطالعه موردی:
 جماعت گرایان و اسلام»..... ۴۰۱
 نیلوفر چینی چیان
- تبیین فرهنگ عدالت باوری بر محور آموزه های رضوی؛ نیاز عصر حاضر..... ۴۲۱
 نجمه رضائزاد جولایی
- عدالت سیاسی در گفتمان انقلاب اسلامی..... ۴۴۱
 محسن مهاجرنیا
- موانع هم گرایی فقه و حقوق اسلامی با گفتمان جهانی عدالت باتکیه بر حوزه زنان..... ۴۶۳
 زهرا اخوان اصراف - ملیحه رضایی
- عدالت در فقه اسلامی..... ۴۸۷
 یوسف نورایی - محمد قنبرزاده

یادداشت دبیر علمی همایش

همایش بین المللی عدالت و اخلاق، از سلسله همایش های دانشگاهی چهاردهمین جشنواره بین المللی امام رضا (ع) است که به صورت سالانه برگزار میگردد. این همایش، سومین همایش از سری همایش های سیره و معارف رضوی است. دانشگاه فردوسی مشهد، افتخار برگزاری آن را دارد.

همچنین مفتخریم که این همایش، مصادف با سال "مشهد ۷۰۰، بخت فرهنگی جهان اسلام" شده است. مشهدالرضا بعنوان کانون گفت و گوی بینادینی و گفت و گوی بین دینی و نیز امام رضا (ع)، بعنوان امام گفت و گو، الهام بخش همایش ما بوده است. با توجه به تجربه ی معنوی مشهدالرضا و سنت و آموزه های امام رضا (ع)، یکی از اهداف این همایش، معرفی زیبایی های حکمی و معرفتی کلام ائمه (ع) بوده است. چنانچه حضرت (ع) در این باره فرموده اند: «لو علم الناس محاسن کلامنا، لاتبعونا: اگر مردم زیبایی های کلام ما را درک کنند، از ما پیروی خواهند کرد».

بطور قطع خطاب امام رضا (ع) در این کلام منحصر به شیعیان و یا مسلمانان نبوده است بلکه انسان بماهو انسان و فطرت انسانها، مورد خطاب آن حضرت است. اهمیت این پیام جهانی وقتی مضاعف می شود که دوران مخاطره آمیز کنونی در جهان به خوبی درک شود.

دنیا‌یی که از یک سو تفسیرهای افراطی و رادیکال به نام دین، امنیت و عدالت و اخلاق را نشانه گرفته اند و از سوی دیگر جریان الحاد و بی ایمانی، زندگی معنادار و مومنانه را تهدید می‌کند.

در این میانه، تبیینی موجه از فضایل اخلاقی و پایبندی به عدالت از منظر دینی، راه برون رفت از دوگانه افراط-تفریط است.

عدالت خواهی و دین ورزی اخلاقی، مبتنی بر تأملات نظری و آگاهانه درباره‌ی مفاهیم بنیادین عدالت و اخلاق است. از اینرو بازخوانی مجدد گفتمان اسلامی عدالت و اخلاق و نشان دادن جد جدی کاربردهای معاصر میراث اسلامی، راه را برای زیست اخلاقی هموار می‌کند.

اندیشه انتهای در شیعه، بهره‌گیری از فقه المقاصد، اجتهاد جمعی، توجه به جنبش‌های عدالت طلبانه در تاریخ ملل الهیات عدل محور، همگی عناصری است که آینده تفکرات اخلاقی و گفتمان عدالت طلبانه ما را جهت می‌بخشد. و توجه به تجارب و اندیشه‌های ادیان دیگر در قالب الهیات تطبیعی و دست‌و‌پای ادیان، گفتمان ما را تعمیق می‌بخشد. آن چه نیاز زمانه ماست، نهادهای اخلاق در اجتماع و مشاهده‌ی عدالت در عینیت اجتماع است. و آن چه قوام هویت انسانی است، انتخاب میان دوگانه‌ها در عمل است، که حتی گاه میان دو فضیلت (و نه میان یک فضیلت و یک رذیلت) رخ خواهد داد.

اهمیت اخلاق و عدالت در منظومه‌ی فکری اندیشمندان جدی ست که فیلسوفان بزرگ تاریخ همچون سقراط و افلاطون؛ در وهله‌ی اول خویش با فایز اخلاق می‌دانسته اند و پس از آن، متافیزیکدان.

بعد از این مقدمه کوتاه، اشاره‌ای به فرایند انتخاب مقالات و مقدمات و صله خواهم داشت: از مجموع بیش از ۵۰ مقاله به زبان انگلیسی و ۱۱۰ مقاله و اثر به زبان فارسی، پس از انجام اقدامات و داوری‌های لازم توسط کمیته علمی همایش، ۲۰ مقاله و اثر انگلیسی و ۷۰ مقاله فارسی پذیرفته شد.

همایش در دو روز و هر روز در چهار پنل از صبح تا غروب برگزار شد. پنل‌های فارسی و انگلیسی به شکل هم‌عرض و در دو سالن مجزا برگزار شده است. و در مجموع، ۳۵ مقاله در دو روز همایش ارائه گردید.

مقالات فارسی برگزیده، برحسب امتیاز ارزیابی، در نشریات علمی-پژوهشی و نیز به

صورت مجموعه مقالات به چاپ رسیده است و مقالات انگلیسی برگزیده، بعد از اصلاحات نهایی در یک مجلد به زیور طبع آراسته شده است.

مقالات و پنل های برگزار شده در همایش، ابعاد مختلف نظری و کاربردی عدالت و اخلاق را پوشش داده اند: از "نظریه عدالت اخلاقی در میراث مکتوب مسلمانان قرن چهارم هجری و در ارسطو و ابن مسکویه و نراقی" و "نقش عدالت اجتماعی در شکوفایی تمدن اسلامی عهد رضوی" و "عدالت، شاخصی از ساختار تمدن اسلامی" گرفته تا "نظریه های عدالت در سلفه سیاسی و نقد فقه براساس اخلاق".

دامه موضوعی پنل ها شامل موارد زیر بوده است:

رجوع به میراث پیشین بازخوانی مجدد آن میراث در گفتمان تمدن محور و بازخوانی آن میراث در تعامل و گفت و گو بین ادیان، و در نهایت ساختار شکنی میراث پیشین برای مواجهه با پرسش های سام مدرن.

در تمامی این تلاش های نظری، اثبات یابی و مدلل شدن تفسیر ارایه شده با کلام ائمه (ع) و سنت نبوی (ص) مدنظر بوده است و برای انتهای کلام امام رضا (ع) نه برای پاسخگویی به سوالات کهن که برای روشنگری در دوران معاصر تلاش شده است.

در پنل انگلیسی نیز، هم دیدگاه های متالمان اسلام درباره ی: "تاملات نظری درباره ی حقوق بشر از منظر عدالت"، "عدل الهی" و "نقش امام رضا (ع) در عدالت و اخلاق"، پوشش داده شده و هم تلاش شده است که از منظر متالمان مسیحی به "کرامت انسانی و عدالت" نگریسته شود و "مقایسه ای بین ادیبانی میان کتاب مقدس و احادیث ائمه (ع)" صورت پذیرد.

گام بعدی بطور طبیعی، در همایش های بعدی واکاویدن مفاهیم بنیادین ارتباط با عدالت و اخلاق و نشان دادن چگونگی تحقق این مفاهیم در سبک زندگی جوامع معاصر خواهد بود. امیدوارم با پیشنهاد های سازنده بتوانیم گام های آتی را در نیل به دستاوردهای عملی عدالت و اخلاق بپیماییم.

بدون شک همایش عدالت و اخلاق، مانند هر کار بشری مصون از خطا و کاستی نیست و به این جهت مایلیم از طرف خودم و همکارانم از تمامی نواقص و کاستی های احتمالی عذرخواهی کنم.

در پایان از طرف خود بعنوان دبیر علمی همایش، و دبیر محترم و ریاست دانشکده جناب

آقای دکتر رئیسیان و دبیر محترم اجرایی همایش جناب آقای دکتر جوارشکیان؛ از میهمانان بین‌المللی همایش تشکر ویژه‌ای داشته باشم: جناب آقای پرفسور ساشادینا که در طراحی اولیه عناوین همایش الهام بخش ما بوده‌اند و با تمامی مشکلات موجود، سفر طولانی از آمریکا به مشهد را طی کردند و نیز از جناب آقای پرفسور نیومن و جناب آقای پرفسور لگنهوزن و جناب آقای پرفسور لیاقت تکیم و جناب آقای پرفسور اشمیت و استاد محترم جناب آقای دکتر ادیس هانی و حجت الاسلام دکتر شمالی و سرکار خانم طربی بیدر تشکر ویژه دارم. همین - ما مایل از حجت الاسلام جناب آقای نقوی که در پیگیری امور ویزا در آمریکا کمک فراوانی به ما کردند تشکر کنم.

و نیز مایلیم تشکر کند از میهمانان ویژه پنل فارسی همایش: حجت الاسلام دکتر واعظی، حجت الاسلام مهدی مهر، جناب آقای دکتر فاطمی، جناب آقای دکتر واسعی، جناب آقای دکتر فنایی، جناب آقای دکتر جوادی، جناب آقای دکتر بلخاری، حجت الاسلام دکتر شریعتمداری، حجت الاسلام دکتر شجاعیان و حجت الاسلام دکتر عبدخدایی و حجت الاسلام دکتر میرزایی، جناب آقای دکتر قعدادی، جناب آقای دکتر قربانی.

از نهادهای همکار که در برگزاری پیش‌نشست‌ها و اعزام نماینده‌ی علمی مشارکت داشته‌اند: به‌طور خاص دفتر تبلیغات اسلامی (پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی)، جامعه المصطفی مشهد، دانشگاه قم، جامعه المصطفی لبنان و مرکز الحضاره، کالج المهدی بیرم‌نگام، دانشگاه ادیان و مذاهب، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، دانشگاه حکیم سبزواری، پژوهشگاه نوین شهر معنوی ثامن، دانشگاه علوم و معارف قرآن و اندیشه‌ی علمی حوزه‌ی علمیه قم؛ صمیمانه تشکر می‌کنم. و تشکر ویژه از بنیاد بین‌المللی امام رضا (ع)، معاونت فرهنگی وزارت علوم و دانشگاه فردوسی مشهد که حامیان اصلی این همایش، بودند.

دکتر جعفر مروارید

دبیر علمی همایش

اصل کلی حسن نیت در اجرای معاهدات بین المللی: ارزش عدالت محور

حمید رضا طوسی^۱

چکیده

تبیین نسبت میان ارزش و حقوق در نظام حقوق معاهدات به مسأله تعیین مضمون اصل کلی حسن نیت (یکی از اصول کلی حقوقی) فروکاسته شده است، زیرا با درج این ارزش حقوقی ذیل مستندات این نظام حقوقی از یک سو و تفسیر پوزیتیویستی حاکم بر مقررات آن از سوی دیگر، ناسازگاری روشنی میان نظریه و واقعیت حقوقی را موجب گشته است. بر این دوگانگی بغرنجی در تعیین قلمرو حقوق و تعهدات دولت ها ناشی از تردید در چگونگی اثبات ارزش این ارزش حقوقی در قاعده وفای به عهد (محوری ترین قاعده نظام حقوق معاهدات) مشاهده می گردد. در این نوشتار با بهره بردن از آموزه های قرآنی و با روش تفسیر موضوعی بسرون قرآنی (در شکل توسعه یافته آن) اثبات می گردد که اولاً مفهوم ارزش «حسن نیت»، ترجمان اصل «عدالت» است و ثانیاً بنابر نظریه الهی، این اصل در دو حوزه سنجش اعتبار قواعد نظام حقوق معاهدات و تعیین دامنه تعهدات و حقوق دولت ها اثرگذار است.

واژگان کلیدی: دیدگاه قرآنی، اصول کلی حقوقی، اصل کلی حسن نیت، اصل عدالت، معاهدات بین المللی، قاعده وفای به عهد، قلمرو تعهدات بین المللی.